

1919-1939

Spanningen tussen plaatselijke comités en hoofdcomité

Om de organisatie van het Rode Kruis tussen de twee wereldoorlogen te kunnen begrijpen, gaan we nog even terug naar de periode van de Eerste Wereldoorlog. Al tijdens de mobilisatie deden zich organisatorische problemen voor. De noodzaak tot reorganisatie werd echter acuut toen in 1915 een breuk ontstond tussen het hoofdcomité en de plaatselijke comités. De lokale organisaties hadden formeel geen enkele invloed op het beleid en de samenstelling van het hoofdcomité. De leden daarvan werden door de koningin benoemd. Wel werd er van tijd tot tijd een algemene vergadering gehouden, waar de plaatselijke comités commentaar konden leveren op het beleid van het hoofdcomité, maar van enige invloed was geen sprake.

Groepsportret ter gelegenheid van een oefening ter velde van de Bredase afdeling van het Rode Kruis. Omstreeks 1925, coll. GAB.

Dat punt speelde ook in Breda. Zoals in de eerdere hoofdstukken al enige malen werd aangegeven, botsten initiatieven van het Bredase comité nogal eens op de terughoudendheid van het hoofdcomité. Tijdens de mobilisatie had het Bredase comité weer te klagen over gebrek aan

medewerking en de onduidelijke richtlijnen. Toen de transportcolonne in actie moest komen, gaf de vice-voorzitter van het hoofdcomité telefonisch toestemming alle mannen een vergoeding van *f* 2,50 per dag uit te betalen. In oktober 1914 draaide het hoofdcomité deze beslissing terug en beperkte de vergoeding tot *f* 1,50. De leden van de colonne namen dit niet met steun van het bestuur van het Bredase comité. De leden van de transportcolonne waren namelijk voor het merendeel ambachtslieden, zoals drukker, slager, smid, schilder en timmerman en als zij ingezet werden voor het Rode Kruis dierven zij gemiddeld *f* 2,50 aan inkomsten per dag. Bovendien, zo schreef het Bredase comité naar Den Haag, zijn hun onkosten hoger: 'allicht wordt een glas bier gedronken en een sigaar meer gerookt dan anders'. Weliswaar werd hen een uniform verstrekt en kregen ze gratis voeding, maar slijtage aan bijvoorbeeld schoenen werd niet vergoed en hun gezinnen konden niet eten van de gratis maaltijden. Mensen die alleen als drager fungeerden, geen speciale opleiding hebben moeten volgen en ook geen eigen zaak hadden, kregen al *f* 1,50 per dag. Het bestuur vond deze vergoeding voor de leden van de transportcolonne dus zonder meer te laag.⁷⁰ Pas in juni 1915 kwam er een reactie op de brief van het Bredase comité: aan gehuwde leden van de transportcolonne mocht *f* 3 en aan ongehuwden *f* 2 worden uitgekeerd. Hierop werd verzocht om aan ieder *f* 2,50 te mogen uitkeren, waarbij aangetekend werd dat de meeste belanghebbenden gehuwd waren.⁷¹ Ook dit werd afgewezen. 'Onbillijk' en 'niet bevorderlijk voor het prestige van ons comité', zo noemde het Bredase bestuur het terugtrekken van de oorspronkelijke toezegging dat ieder *f* 2,50 zou ontvangen. Sommige leden van de transportcolonne zouden wel eens kunnen bedanken, aldus de reactie.⁷² Het hoofdcomité was niet onder de indruk: men zag niet in hoe een regeling die afweek van een vorige regeling afbreuk zou kunnen doen aan het prestige van het comité. Gewezen werd op de leden van de transportcolonne in Middelburg, die vonden dat ze goed werden betaald. Het bleef dus *f* 2 per dag voor de ongehuwden en indien de heren dit niet aanstond, dan stond het hen uiteraard vrij hun verbintenis op te zeggen, aldus het hoofdcomité.⁷³ Al eerder had het hoofdcomité afwijzend beschikt op de aanvraag om financiële steun vanuit Breda. Ook hierover toonde het Bredase comité zich teleurgesteld, want bij het begin van de mobilisatie was deze steun wel toegezegd. Men wees erop dat de inrichting van de noodziekenhuizen door het comité zelf was bekostigd en dat het ingezamelde geld medio 1915 op dreigde te raken zodat men genoodzaakt zou zijn de noodziekenhuizen te sluiten.⁷⁴ Uiteindelijk besloot het hoofdcomité dan toch de huur van de villa aan de Ulvenhout-

selaan, die f 50 per maand bedroeg, voor zijn rekening te nemen, waarvoor het Bredase comité beleefd dank bracht.⁷⁵

Deze problemen dienen ter illustratie van de oplopende spanningen tussen hoofdcmité en plaatselijke comités. In 1915 kwam het, zoals gezegd tot een uitbarsting toen een aantal comités het vertrouwen in het hoofdcmité opzegde en meer zeggenschap eiste.⁷⁶ Ook het Bredase comité was het niet eens met de manier waarop het hoofdcmité handelde, maar zag geen aanleiding zich aan te sluiten bij de groep van protesterende comités. Men vond de tijden te ernstig om zich uitgerekend nu met een hervorming van de structuur van het Nederlandse Rode Kruis te gaan bezig houden: het protest van de comités ging te ver.⁷⁷ Ook had het Bredase comité bezwaar tegen het voorstel personen tussen het hoofdcmité en de plaatselijke comités te plaatsen. Men kon zich wel vinden in de oprichting van divisies als deze gelijkwaardig waren aan de comités. De divisies zouden moeten zorgen voor de verdeling van gewonden over de comités, waarbij de laatste dan geheel verantwoordelijk bleven voor de verzorging van de gewonden.⁷⁸

Inmiddels had het hoofdcmité de bemiddeling ingeroepen van een commissie onder leiding van de vice-voorzitter van de Raad van State. Op advies daarvan werd besloten tot het instellen van een reorganisatiecommissie onder leiding van de inspecteur der Geneeskundige Dienst van de Landmacht. In 1917 kwam deze commissie met een rapport waarin een nieuwe structuur werd aanbevolen. In plaats van het hoofdcmité kwamen een Hoofd- en een Dagelijks Bestuur, de plaatselijke comités werden afdelingen van het Nederlandse Rode Kruis en kregen meer invloed op het beleid, onder meer via een jaarlijks te houden Algemene Vergadering. De afdelingen moesten zelf een aantal kringen vormen.⁷⁹ Het Bredase comité was het met deze laatste verandering niet eens. De zienswijze van de leiding werd als 'te militair' omschreven: men wilde op plaatselijk niveau zo zelfstandig mogelijk blijven en niet worden ondergebracht in een organisatie met hoofd- en onderafdelingen waaraan men verantwoording moest afleggen en door wie men op de vingers werd gekeken. Het idee om kringbesturen te vormen werd dan ook resoluut verworpen.⁸⁰ Het voorstel werd echter op de buitengewone algemene ledenvergadering van het Nederlandse Rode Kruis, in juni en juli 1917, aangenomen.⁸¹ Teleurgesteld keerden de Bredase afgevaardigden terug en brachten verslag uit aan het bestuur van het Bredase comité, dat weldra Afdeling Breda en omgeving van het Nederlandse Rode Kruis zou gaan heten: 'Volgens afgevaardigde ziet hij de toekomst van het Roode Kruis donker in, vooral door de aanneming van het voorstel dat

we in de toekomst 'kringen' zullen krijgen, met de daarbij behorende Kringbesturen'.⁸²

Een groeiende afdeling

Deze pessimistische verwachtingen van het bestuur van de nieuwe afdeling Breda bleken niet terecht. In de jaren tussen beide wereldoorlogen kende de afdeling Breda een gestage groei, al zag het daar in de allereerste jaren na het einde van de mobilisatie niet naar uit. Na de oorlog moest het bestuur weer constateren dat de belangstelling voor het Rode Kruis terugliep en weer zien we dat het hoofdbestuur belemmeringen opwierp om in vreedstijd actief te zijn. Toen namelijk begin 1919 de vlektyfus heerste in Breda, gaf het hoofdbestuur geen toestemming materiaal voor de hulpverlening te gebruiken, omdat deze goederen besmet zouden kunnen worden. De artsen in het afdelingsbestuur waren hierover zeer verbolgen omdat naar hun inzicht het gevaar voor een dergelijke besmetting zeer gering was. Ook nu ging een goede gelegenheid voorbij te laten zien dat het Rode Kruis ook in vreedstijd nuttig werk kon verrichten, zo constateerde het bestuur.⁸³

Het bestuur liet zich hierdoor echter niet uit het veld slaan en bleef actief. Door zelf mensen te benaderen wist men de daling van het aantal leden tot staan te brengen en om te buigen in een stijging.⁸⁴ In 1919 beschikte de transportcolonne over 22 geoefende helpers en een leerling-helper. Er werden afspraken gemaakt met de stationschef in Breda om de mannen in te zetten bij een eventueel spoorwegongeluk. In februari had de colonne zich beschikbaar gesteld voor hulpverlening indien binnenlandse onlusten zouden uitbreken. Waarschijnlijk gebeurde dit in reactie op de oproep, in november 1918 van de socialistische leider Troelstra aan de arbeiders om de macht te grijpen. Hierdoor waren vooral in Amsterdam rellen uitgebroken, waarbij enkele doden vielen. Daarna was in Nederland de rust teruggekeerd.

In 1919 werden de cursussen verbandleer hervat, maar deze trokken slechts zes dames. De verbandcursussen voor mannen telden 24 deelnemers. Directe hulpverlening vond plaats vanuit het Rode-Kruisgebouw aan de Koninginnestraat waar in 1919 55 maal eerste hulp werd verleend. Ook de rijwielbrancard bewees goede diensten: deze werd dat jaar negen maal gebruikt⁸⁵ en in de jaren daarna zou dat alleen maar meer worden. Het aantal leden van de transportcolonne bleef vrijwel constant doordat opvallende plaatsen snel door nieuwe leden konden worden ingenomen.

Oefening te water van het Rode Kruis van de afdeling Breda met militairen. Omstreeks 1920, coll. GAB.

In 1921 werd gestart met het in bruikleen geven van verpleegmateriaal aan de leden. Het was voor veel mensen een reden om lid te worden.⁸⁶ In 1923 werd hiervoor al 55 maal een beroep gedaan op het Rode Kruis. Drie jaar later werd het magazijn van de kring Breda van het Rode Kruis, gevestigd in de Lange Stallen aan de afdeling Breda in beheer gegeven. Toen door een tyfusepidemie in Breda, Teteringen en Princenhage plotseling een tekort ontstond aan bedden en ander materiaal, werd er meteen gebruik van gemaakt. Het magazijn bleek echter zo klein dat in- en uitladen erg moeilijk was. Besmet materiaal moest bovendien tijdelijk elders worden opgeslagen omdat het anders te dicht bij materiaal lag dat al ontsmet was. Op het aanbod van de genie om een extra lokaal in gebruik te nemen, mocht de afdeling van het hoofdbestuur echter niet ingaan.⁸⁷ In 1929 werd het materiaal uitgebreid met onder meer een nieuwe raderbrancard. Een tegenslag was het afscheid van de helpster die steeds beschikbaar was geweest voor het verlenen van eerste hulp. Haar opvolgster werd kort nadat zij haar taak had overgenomen ernstig ziek. De EHBO-taak van het Rode Kruis werd daarom overgenomen door het Diaconessen-ziekenhuis. Het aantal malen dat een beroep werd gedaan op het Rode Kruis nam daardoor sterk af. Het uitlenen van verpleegartikelen was en bleef evenwel een groot succes.⁸⁸

De Bredase afdeling van het Rode Kruis was ook present op de Varia-feesten op de wielersbaan in de jaren dertig. Coll. GAB.

De transportcolonne bleef zeer actief met deelname aan oefeningen en cursussen. Ook waren ze inmiddels een vertrouwde verschijning geworden bij grote sportwedstrijden en andere druk bezochte evenementen. Alleen al hun aanwezigheid was uitstekende reclame voor het Rode Kruis, zo constateerde het bestuur.⁸⁹ In 1933 werd de bloedtransfusiedienst opgezet. Gestart werd met 5 donoren.⁹⁰ Het jaar daarop betrof de ploegcommandant van de transportcolonne Koninginnestraat 9, zodat het verlenen van eerste hulp weer verzekerd was.⁹¹ Door de toenemende oorlogsdreiging nam in 1938 ook de belangstelling voor het werk van het Rode Kruis toe. De afdeling werd overspoeld door deelnemers aan de EHBO-cursus, die in voorgaande jaren juist vaak was afgelast wegens gebrek aan belangstelling. Ook de verpleegcolonne kende een groei. In 1938 bestond deze uit 2 helpsters eerste klas, 5 helpsters en 13 leerlingen, terwijl men tot dan toe slechts over een handvol verpleegsters beschikte. Toen het nieuws bekend werd over de Kristallnacht in Duitsland, waarbij de Joden in Duitsland het slachtoffer werden van openlijke terreur en velen het land ontvluchtten, stelde het Rode Kruis meteen materiaal beschikbaar voor de hulpverlening, maar dit bleek niet nodig. Op het gebied van de huisvesting kwam er verbetering doordat het materiaal van de kring Breda door het hoofdbestuur naar Leiden werd overgebracht en de afdeling Breda het eigen materiaal in een woning kon

Groepsportret van 9 leden van het Rode Kruis afdeling Breda. Omstreeks 1935, coll. GAB.

opslaan, die door de garnizoenscommandant ter beschikking was gesteld.⁹²

Al met al had de afdeling Breda in september 1939, bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog 650 leden, telde de verpleegcolonne 57 gediplomeerde helpsters en 42 leerlingen en de transportcolonne 34 helpers en 9 leerlingen.⁹³ In de Bredase ziekenhuizen waren 305 bedden beschikbaar; reden waarom van de inrichting van een noodziekenhuis werd afgezien.⁹⁴ Veel materieel voor het vervoer van gewonden was er echter niet: er restten nog een raderbrancard en 15 gewone brancards.⁹⁵ De afdeling Breda was daarmee beter voorbereid op haar taak dan in 1914, maar ook in 1940 bleven de gewonde militairen uit en moest het Rode Kruis op geïmproviseerde wijze hulp gaan verlenen aan vluchtelingen. Maar dit keer betrof het geen Belgen, maar de eigen bevolking.

